

**ПРОФ. Д-Р ДРАГИ МИТРЕВСКИ,
РАКОВОДИТЕЛ НА КАТЕДРАТА ЗА
АРХЕОЛОГИЈА НА ФИЛОЗОФСКИОТ
ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ**

✶ Господине Митревски, Вие сте раководител на истражувањата на скопското Кале, кои почнаа пред повеќе месеци. Како се одвиваат ископувањата, до кој слој дојдовте, односно до кој век?

МИТРЕВСКИ: Истражувањата на скопското Кале почнаа пред четири месеци, поточно на 15 март 2007 година, и во таков обем што требаше да се обезбеди реализирање на планираното до септември. Се работи на десет различни позиции и во моментот некои од нив веќе целосно се истражени, додека другите се во различен степен на истраженост. Генерално може да се каже дека веќе сме реализирале околу 80 отсто од предвиденото, што значи дека ископувањата се одвиваат според планираното, иако некаде сме сè уште во средновековните слоеви, а на други делови сме дојдени до најдлабоките слоеви на најраното живеење на тој простор, уште од периодот на праисторијата.

✶ Што сè откривте и имаше ли нешто што не очекувавте, нешто што Ве изненади?

МИТРЕВСКИ: Откривме остатоци од многу активности кои се случувале на Калето и тоа во речиси сите периоди од минатото. Единствено не откривме наоди од римско време, кога Калето не било во некоја позначајна употреба. Уште поважно е тоа што тие остатоци убаво го илустрираат карактерот и прецизно ги датираат тие активности, често пати следени од хронолошки и од културно мошне чувствителен материјал како - монети, натписи, фрески и слично, но и од најразлични специфични форми на керамика, бронзени садови, накит, стакло, камена пластика и слично. Сè тоа ни овозможува да добиеме јасна и цврсто документирана слика за културната

историја на Калето. Притоа, најголем дел од откриеното и го очекувавме и тоа не претставува некое големо изненадување, со исклучок на квалитетот и на квантитетот на пронајдоците, кои не можат да се предвидат, но постојат и сосема непредвидени појави кои сега прв пат ги откриваме и ги запознаваме како нови културни содржини на Калето. Конкретно, позитивно нè изненади обемот и карактерот на иницијалното - праисториското живеење. На целиот простор на Калето откриваме остатоци од куќи и инвентар од моќна населба од бакарното време - енеолитот (IV милениум пред Христа). Исто така, изненадува високото ниво на средновековно живеење, изразено најмногу преку бројните и разновидните предмети за секојдневна употреба, откриената црква од XIV век со придружните јавни градби на централниот и најдоминантниот дел на Калето, наспроти скромната станбена архитектура од истото тоа време.

✶ По дваековни обиди на многу истражувачи, македонските археолози и историчари се обидуваат да разрешат една од последните големи загатки од минатото на Европа - да го пронајдат раскошниот град Јустинијана Прима, кој го изградил императорот Јустинијан во VI век. Дали потрагата по него почна на скопското Кале?

МИТРЕВСКИ: Од секогаш скопското Кале важело за една од најсериозните солуции за решавање на тоа прашање. Единствено недостасувале материјални докази или остатоци од таков карактер и од тоа време, кои би се откриле на Калето. Со нашите ископувања во т.н. Горен град или во бедемскиот простор на Калето, до сега не се откриени позначајни наоди од Јустинијановото време ниту културни слоеви со остатоци од таков карактер. Но, тоа не значи дека веќе треба да се отфрли претпоставката за Калето како Јустинијана Прима. Напротив, ситуацијата со значењето и со улогата на Калето во Јустинијановото време би можела да биде многу слична на ситуацијата во османлиското време. Така, ако судиме според остатоците од времето на Отоманската империја на Калето, лесно можеме да заклучиме дека таму ништо позначајно не се случувало. Нема некои значајни градби ниту движни наоди од некој посебен карактер, а од речиси вкупно илјада откриени монети само неколку (5-6) се од османлиско време. Но, сите

Разговорот го водеше:
Милева ЛАЗОВА

**НЕ СМЕЕЕМЕ ДА ДОЗВО
ДА СОЗДАВААТ КУЛ
ОД МАКЕДОНСК**

Проф. д-р Драги Митревски, раководител на Катедрата за археологија на Филозофскиот факултет во Скопје, ги предава предметите Предисториска археологија, Протоисториска археологија и Методологија на археолошките истражувања. Пред сè, посветен им е на истражувањата и на проучувањата на пред и протоисторијата во Македонија. Автор е на повеќе стручни книги "Дедели", "Протоисториските заедници во Македонија", "Старомакедонскиот град на Вардарски Рид", "Вардарски Рид" - том 1, како и на разни студии и прилози, кои се резултат на повеќегодишните истражувања на различни локалитети низ Македонија. Корисник е на Фулбрајтовата стипендија за постдокторски престој и како визитинг професор на Бостонскиот универзитет.

Од 1995 година раководи со археолошките истражувања на еден од најзначајните македонски локалитети "Вардарски Рид", а од годинава и со истражувањата на скопското Кале.

ЛИМЕ "ЛУЃЕТО-АМЕБИ" ТУРНА ПУСТЕЛИЈА АТА ИСТОРИЈА

ПРОФ. Д-Р ДРАГИ МИТРЕВСКИ

знаеме дека во османлиско време, на Калето - меѓу бедемите била стационирана војската, а севкупниот јавен и цивилен живот се одвивал во подградието, главно, на просторот на денешната Стара чаршија. Можеби и ситуацијата со Јустинијана Прима била слична, за што постојат многу индикатори, но недостасуваат ископувања, пред сè, во подградието или на просторот на Чаршијата.

Пред почетокот на истражувањата се крена вистинска тензија која предизвика недоразбирања со албанските археолози. Се надмина ли овој проблем?

МИТРЕВСКИ: Прво, недоразбирањето не беше со албанските археолози туку со албанските не-археолози или со одредена група граѓани. Второ, ние проблем немаме и немаме, затоа што совршено добро знаеме што и како работиме, а работиме на единствениот можен начин, така како што се работи археологијата во цел свет. А дали "тие" имаат проблеми и до каде се во нивното надминување ќе треба нив да ги прашате, доколку тоа толку многу ви значи.

Пред неколку години Вие бевте дел од истражувањата на Вардарски рид. Издадовте и книга за овој локалитет. Колку успеавте, се разбира, како тим да го истражите овој локалитет и што во моментот се случува со него?

МИТРЕВСКИ: Десет години наназад, почнувајќи од 1995 година, со мојата екипа систематски го истражуваме Вардарски рид, во првите две години како меѓународен македонско-американски проект, а потоа како наставно-научен проект на Филозофскиот факултет и Музејот на Македонија. Резултатот од таа наша работа и поддршката која ни ја даваше тогашниот Мобимак, се не една туку четири книги, еден документарен филм, своја веб-страница (www.vardarskirid.org.mk), една постојана музејска поставка, една тематска изложба во Музејот во Гевгелија и повеќе меѓународни научни презентации. Така, сега Вардарски рид веќе е афирмиран како еден од најзначајните археолошки пунктови на Балканот. Денес тој не само што е историски посведочен туку е и археолошки потврден старомакедонски град, еден од центрите на античка Македо-

Вистински истражувања, во вистински обем, со вистински пристап, од што произлегуваат вистински резултати се сосема малку. Тука далеку заостануваме зад околните земји. Нашите музеи се празни во однос на музеите во другите држави, но затоа, пак, имаме богати колекционери и широко разгранети илегални трговци со антиквитети. Поради тоа, доколку не можеме да обезбедиме вистинска и поинтензивна теренска археолошка работа, мораме да направиме сè за тие локалитети да останат за идни подобри времиња, а не да исчезнат токму во наше време.

нија. За жал, последните две години (2005 и 2006) едноставно не ни беше дозволена работа на локалитетот. Всушност, тогашниот директор на Музејот во Гевгелија се полакомил да стане "газда" на локалитетот, така што беше создадена клима дека на Гевгелија не ѝ требаат "јабанџии" од Скопје, кои евентуално можат да им го земат локалитетот. Така, наместо да се ефектуираат неговите големи потенцијали, да се конзервираат, јавно да се презентираат и веќе туристички да се експлоатираат нашите откритија на локалитетот, во наведените две години кога не бевме присутни на локалитетот, тој беше оставен на целосна негрижа и на перманентно растурање. За среќа, оваа година можевме да продолжиме со теренските работи. Во моментот таму работи мешана екипа, стручњаци, а најмногу студенти од Скопје, од Гевгелија, но и од Соединетите Американски Држави, Канада, Велика Британија, Франција, Чешка, Руската федерација и од Австралија, во рамките на наставно-истражувачки проект на Филозофскиот факултет во Скопје. Работејќи на т.н. Источна тераса на локалитетот, можеме да се пофалиме дека на тој дел од него е откриен засега единствен комплекс на градби од III и од II век пред Христа, што всушност претставува најголемата станбена целина од еден антички македонски град. Уште поважно е тоа што овие откритија, како и целиот локалитет, веќе нудат прекрасни погодности за јавно експонирање и развивање културен туризам. Се надеваме дека следните чекори ќе бидат во таа насока и дека набрзо секој турист, одејќи кон југ, ќе може да се запознае со нашето културно минато или со вредностите на македонската античка култура, уште на наша територија, пред да влезе во Грција, за што на Вардарски рид се исполнети сите предуслови.

Во Македонија постојат 5.000 археолошки локалитети. Колку тие се истражувани, се копа ли на некои од нив или, пак, сè останува само на констатацијата дека нашата земја може да се пофали со тоа дека има толку многу локалитети?

Недоразбирањето не беше со албанските археолози туку со албанските не-археолози или со одредена група граѓани. Ние проблем немавме и немаме, затоа што совршено добро знаеме што и како работиме, а работиме на единствениот можен начин, така како што се работи археологијата во цел свет. А дали "тие" имаат проблеми и до каде се во нивното надминување ќе треба нив да ги прашате.

МИТРЕВСКИ: Тоа што се регистрирани толкав број археолошки локалитети е сосема за очекување со оглед на географијата, улогата и значењето кои нашата земја Македонија ги имала низ изминатите векови и милениуми. Тој број никако не е дефинитивен, постојано се открива постоењето на нови и нови локалитети. Но, нивното истражување е сосема друга работа, тоа е многу повеќе прашање на некои идни времиња, бидејќи во сегашниот степен на истраженост сè уште сме на почетокот на тој процес. Вистински истражувања, во вистински обем, со вистински пристап, од што произлегуваат вистински резултати се сосема малку. Тука далеку заостануваме зад околните земји. Нашите музеи се празни во однос на музеите во другите држави, но затоа, пак, имаме богати колекционери и широко разгранети илегални трговци со антиквитети. Поради тоа, доколку не можеме да обезбедиме вистинска и поинтензивна теренска археолошка работа, мораме сè да направиме тие локалитети да останат за идни подобри времиња, а не да исчезнат токму во наше време. Тоа е наша најголема обврска, ако сакаме да се сметаме за дел од цивилизираниот свет.

Што е со илегалните ископувања? Сведоци сме дека дивите копачи постојано "ораат" по локалитетите и она што го откриваат илегално го продаваат...

МИТРЕВСКИ: Тоа е рак-рана на нашата археологија и воопшто на нашиот однос кон културното наследство и тоа во метастазирана состојба. Во одделни региони никој веќе не се занимава со земјоделие туку сите копаат, и тоа организирано со однапред обезбеден пазар. Сите надлежни го знаат тоа и си ги покриваат очите. Останатите сме само немоќни сведоци на разни диви копачи кои јавно ги презентираат своите недела, афирмирајќи се пред медиумите без никакви проблеми и тоа како добротвори. Со други зборови, востановен е рај за разни криминални дејствија, кои перманентно ја хранат недозволената трговија со антиквитети. Тоа е состојба креирана во периодот додека државата решаваше поважни транзициони прашања.

Нели на овој начин се продава македонската историја... Постои ли можност овој проблем да се надмине?

МИТРЕВСКИ: На тој начин се губи историската основа, се кинат цели страници од нашата македонската културна историја и на крај можеме да останеме културна пустелија населена со "луѓе-амеби", вештачка творба, за какви што им треба на некои од нашите соседи. Овој проблем со процутот на дивите копања е продуциран најмногу од погрешните закон-

запишуваат по педесеттина студенти, а секоја година интересот е сè поголем. Сепак, иднината на завршените студенти не зависи од нас туку од многу други фактори, пред сè, од организацијата и од местото на археологијата во Македонија. Доколку поинаку се постават работите во таа сфера за секого може да се најде работа и тоа продуктивна и профитабилна.

Еден период бевте и директор на Музејот на Македонија. Вашето искуство од оваа челна позиција...

На тој начин се губи историската основа, се кинат цели страници од нашата македонска културна историја и на крај можеме да останеме културна пустелија населена со "луѓе-амеби", вештачка творба, за какви што им требаат на некои од нашите соседи.

Археологијата мора да биде поприсутна во сите сфери на живеење. Само така ќе се скупи просторот за дивите активности, бидејќи само ако "мачките" се поприсутни и поактивни, "глуvcите" нема да можат орото да го водат. Сегашната ситуација им оди во прилог на вториве, археолозите на разни начини се ограничуваат и се оневозможуваат да работат, а дивите копачи царуваат без ограничувања.

ски одредби на постоечкиот Закон за културно наследство, од постоечката, застарена организациона поставеност на професионалните институции во оваа област, како и од ниското професионално ниво на археологијата во Македонија. Значи, само со надминување на овие причини може да се најдат некакви решенија на проблемот. Едноставно кажано, археологијата мора да биде поприсутна во сите сфери на живеењето. Таа е светиња во Грција и во другите медитерански земји. Само така ќе се скупи просторот за дивите активности, бидејќи само ако "мачките" се поприсутни и поактивни, "глуvcите" нема да можат орото да го водат. Сегашната ситуација им оди во прилог на вториве, археолозите на разни начини се ограничуваат и се оневозможуваат да работат, а дивите копачи царуваат без ограничувања.

Денес Вардарски рид веќе е афирмиран како еден од најзначајните археолошки пунктови на Балканот. Тој не е само историски посведочен туку и археолошки потврден старомакедонски град, еден од центрите на античка Македонија.

Во една прилика професорот Виктор Лилчиќ истакна дека македонскиот дел од европското археолошко наследство се наоѓа во исклучително тешка и во критична состојба. Стотици археолошки локалитети денес имаме тажна, на места пеколна слика на неодговорност, забрав. Има ли вистина во ова?

МИТРЕВСКИ: Сè тоа е апсолутна вистина од истите причини кои веќе ги спомнав.

Вие сте професор на Институтот за археологија. Колку младите, идни студенти имаат желба да студираат на овој отсек и има ли просперитет за дипломираните археолози?

МИТРЕВСКИ: Последните години на Филозофскиот факултет се направени значајни чекори во унапредувањето и во осовременувањето на наставата која продуцира археолози. Воведени се нови содржини, практична настава, непосредно учество во проекти, а во финална фаза сме и на отворање Интерен музеј. Веќе неколку години на Групата за археологија се

МИТРЕВСКИ: Музејот на Македонија сè уште го чувствувам за моја матична институција, бидејќи таму се изградил професионално, работев повеќе од 20 години и завршил како директор. Тоа е нашиот Национален музеј, тоа што за Англија е Бритиш музејот, за Франција - Лувр или за Шпанија - Прадо. Тој треба да биде синоним на нашата државност, чувар на нашиот идентитет и афирматор на трајните вредности од минатото. За жал, Музејот е речиси забравен некаде во Старата царшија, недоволно достапен и сè уште нерестормиран, поради што не успева во целост да одговори на својата возвишена мисија. Сепак, и во таква состојба, доколку сакате да видите и да научите нешто за минатото ќе морате него да го посетите, бидејќи тоа е единствената институција од таков карактер и со таква традиција која има што да ви понуди.